

LEVÂTE

ikinci Kuzey Afrika seferi sırasında İslâmîyet'i benimseyince Ukbe bunlardan asker olarak düzenlediği ordu ile Fas'a kadar yeni fetihlerde bulundu.

Levâte, Hevâre, Miknâse ve Matmâta gibi Berberî kabileleri, İbâzîler'in imamı Abdurrahman b. Rüstem ile birlikte Trablusgarp ve Tunus'u terkederek Tâhert'te 160 (777) yılında Rüstemîler Devleti'ni kurup bu çevreye yerleştiler. II-III. (VIII-IX.) yüzyıllar arasında Levâte devamlı olarak yönetime karşı tavır almakla birlikte içlerinden önemli görevlere tayin edilenler vardı. VIII. yüzyılda Doğu Trablusgarp'taki Levâte reisi Selâm b. Amr, İbâzî imamı Ebû'l-Hattâb el-Meâfirî'nin Sirte valisi idi ve ordusunda Levâte kabilesinden bir muhafız bulunuyordu.

II. (VIII.) yüzyılda Abbâsî orduları önünde direnemeyen Levâte'den bir grup Trablusgarp ve Tunus civarından Fas'a doğru göç etti, İdrîs b. Abdullah'ın 172'-de (788) kurduğu İdrîsîler Devleti'ne yardımcı olan bu grup Fas şehrinin güneyi ile batısında yaşıyordu ve Sicilmâse'yi Fas'a bağlayan Sebu mevkiinde Levâte Medyen adıyla bir kaleleri vardı. Kuzeybatı Fas'taki Erzile şehri de bunlara aitti. Moritanya'nın güneyindeki Evdegost şehri tüccarları arasında bulunan Levâteliler, Tâhert veya Güney Tunus'tan buraya göç etmişlerdi. Sicilya'daki İslâm idaresi döneminde müslümanlar arasında bu kabile mensuplarına rastlanmaktaydı. Diğer bir Levâte kolu ise Kayrevan'da Abbâsî kumandanlarından Muhammed b. Eş'as'ın önünden kaçarak Fas'a göçtü ve 335 (946-47) yılında Fâtîmîler'e karşı ayaklanan İbâzî lideri Ebû Yezîd en-Nükkârî ile birlikte hareket etti.

Zîrî Sultanı Muiz b. Bâdis tarafından 437'de (1046) Kayrevan'daki Levâte kabilesi üzerine yapılan seferde bunların çoğu öldürüldü ve mallarına el kondu. İfrîkya'de güçlenen Zîrî hânedanının XI. yüzyılın ortalarında Abbâsîler'e bağlanması üzerine Fâtîmîler; daha önce Yukarı Mısır'a yerleştirdikleri Benî Hilâl ve Benî Süleym bedevî Arap kabilelerini bunları cezalandırmak için o tarafa sevketti. Önce Berka'ya ulaşan bedevî Araplar burada Levâte, Hevâre ve Nefûse'nin yurtlarını ele geçirdiler. Benî Hilâl Trablusgarp, Tunus, Cezayir ve Fas'a doğru ilerlerken Benî Süleym Berka'da kaldı. XI. yüzyıldaki bedevî Arap göçü, Berberîler'in tarih boyunca muhafaza etmeye çalıştıkları belli bölgelerdeki kendilerine has müstakil kabile hâkimiyetine son verdi.

Libya'nın kuzeydoğusunda VII-X. yüzyıllar arasında yaşayan ve ülkedeki dört büyük Berberî kabilesinden biri olan Levâte birçok alt kola ayrılmıştı. Bunlar özellikle IX. yüzyılda Ecdâbiye şehri civarında bulunuyorlardı. Son dönemlere kadar Mislâte ve Tavurga bölgelerinde Levâte adıyla birer kabile mevcuttu. İbn Haldûn'a göre önemli bir Levâte kolu Cezayir'deki Evrâs dağlarında Hevâre ve Ketâme ile birlikte yaşıyordu ve burada diğer Berberî kabileleri gibi yarı göçer, yarı yerleşik halde hayvancılık ve çiftçilikle geçiniyordu. Ebû Ubeyd el-Bekrî'ye göre bunların bölgedeki varlıkları XI. yüzyıla kadar gidiyordu. İbn Haldûn'un belirttiği üzere başlangıçta Fâtîmîler'in kurucusu Ubeydullah el-Mehdî'ye destek verdilerse de daha sonra Mansûr'a baş kaldırınca yenildiler ve çöle çekildiler. İbâzîler'in Vehbî kolunun önemli âlimlerinden Ebû Muhammed el-Levâtî bu kabileye mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sellâm el-İbâzî, *el-İslâm ve târihuh min vicheti nazari İbâziyye* (nşr. R. W. Schwartz – Sâlim b. Ya'kûb), Beyrut 1405/1985, s. 39-43; Bekrî, *el-Muğrib*, s. 14-18, 38, 42, 139, 220, 278, 282, 300; İdrîsî, *Şifâtü'l-Mağrib*, s. 51, 57; İbn Müeyesser, *Ahbarü Mısır* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Kahire 1981, s. 93, 139; İbn Haldun, *Histoire des berbères et des dynasties musulmanes de l'Afrique septentrionale* (trc. de Slane), Paris 1982, I, 185, 220, 231-236; G. Marçais, *Les arabes en Berbérie du XIe au XIVe siècle*, Paris 1913, s. 597, 633, 674; a.mlf., *La Berbérie musulmane et l'orient au moyen âge*, Casablanca 1991, s. 101-102; Mehmed Nuri – Mahmud Naci, *Trablusgarp*, İstanbul 1914, s. 96-97, 110, 123; K. Jongeling, "Materials Furnished by the Arab Geographers for the History of Some Berber Tribes in the Provincia Barca", *Actes du premier congrès d'études des cultures méditerranéennes d'influence arabo-bérbère*, Alger 1973, s. 209-211; Abdallah Laroui, *The History of the Maghrib*, Princeton 1977, s. 70-71; Muhammed et-Talbî, *ed-Devletü'l-Ağlebiyye* (trc. Münîc es-Sayyâdî), Beyrut 1985, s. 31-36, 242, 313-315; J. M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987, s. 34, 45; Hâdî Rûcî İdrîs, *ed-Devletü's-Şanhâciyye* (trc. Hammâdî es-Sâhilî), Beyrut 1992, I, 33, 138, 433; II, 64, 66, 68; T. Lewicki, "Lawâta", *El²* (Fr.), V, 699-702.

AHMET KAVAS

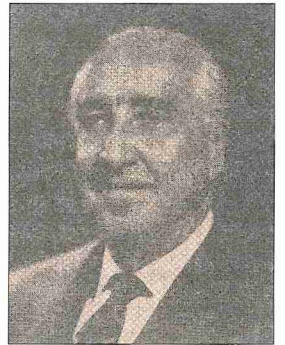
LEVEND, Ağâh Sırrı
(1894-1978)

Eğitimci, edebiyat tarihçisi ve dilci.

26 Ocak 1894'te Rodos'ta doğdu. Babası, Edirne Adliye müdürü ve İstinaf Hukuk Mahkemesi birinci başkanı Mehmed Sırrı Bey, annesi Burdurlu müderris Nûri Efen-

di'nin kızı Râgibe Hanım'dır. İlk öğrenimini Edirne'de gördükten sonra Edirne Mülkiye ve Askerî rüşdiyelerini bitirdi (1909). Bir süre Kabataş İdâdisi'ne devam etti; Konya İdâdisi'nden mezun oldu (1913). Yüksek öğrenimini İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesi'nde tamamladı (1919). Dârülfünunda öğrenci iken öğretmenliğe başladı (1913). I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine askere alındı. 1917'de Bandırma'daki Beşinci Ordu Karargâhı'nda arkadaşları Eczacı Sâdi ve Kimyager Rıza ile Çocuk Yuvası adlı bir mektep kurdu. İstanbul'da açtığı özel İstiklâl Lisesi'nde öğretmenlik ve müdürlük yaptı (1922-1940). Bu arada İstanbul Erkek Lisesi edebiyat öğretmenliği ve Eminönü Halkevi başkanlığı görevlerini de yürüttü. 1940-1946 yılları arasında Aydın milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulundu. Aynı yıllarda parti müfettişliğiyle görevlendirildi. 1947'de Gazi Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. Bu görevdeyken 1949'da emekliye ayrıldı.

1945-1951 yılları arasında İnönü Ansiklopedisi'nin (I-IV) genel sekreterlik görevini üstlenen Levend, ansiklopedinin adı *Türk Ansiklopedisi* olarak değiştirilince bu görevinden ayrıldı. 1961-1963'te ikinci defa ansiklopedinin (X-XI.) genel sekreterliğini yürüttü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türk edebiyatı tarihi dersleri verdi (1953-1956). Türk Dil Kurumu'nda genel sekreter (1951-1960) ve başkan (1963-1966) olarak görev yaptı. Alanının önemli yayın organlarından olan ve ilk sayısı 1953'te çıkan *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*'in 1975 yılına kadar yönetmenliğinde bulundu; burada kendisinin de edebiyat tarihi araştırmaları yayımlandı. 1973'te sağlığının bozulmaya başlamasına rağmen yazı hayatını devam ettiren Levend, 28 Ekim 1978'de Ankara'da öldü. *Journal of Turkish Studies*'in XXIV. cildine ait üç sayı Ağâh Sırrı

Ağâh Sırrı
Levend

Levend için hâtıra sayıları olarak yayımlanmıştır (2000).

Eserleri. Ağâh Sırrı Levend yazı hayatına Konya'da yayımlanan *Babalık* gazetesindeki "Hayatta Sa'y" yazısıyla başladı (14 Mart 1913). Bu tarihten itibaren yazarlık ve yayımcılık hayatını kesintisiz bir şekilde devam ettirerek inceleme-araştırma türünde eserler ortaya koydu. Başlıca eserleri şunlardır: 1. *Edebiyat Tarihi Dersleri* (I-III, İstanbul 1932, 1934, 1938). Liseler için hazırlanmıştır. 2. *Maarifimiz ve Milli Terbiyemiz* (İstanbul 1940). *Yeni Türk* dergisi ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan eğitimle ilgili yazılarından oluşmuştur. 3. *Eserler ve Şahsiyetler* (İstanbul 1940). Müellif, kitabın "Tahvil ve Tenkit" başlıklı birinci bölümünde birçok yazar ve eser üzerinde durmuş, "Tenkitlere Cevap" başlıklı ikinci bölümde *Edebiyat Tarihi Dersleri* adlı kitabına yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. 4. *Halk Kürsüsünden Akisler* (İstanbul 1941). Yazarın parti müfettişliği sırasındaki konuşmalarından meydana gelmiştir. 5. *Divan Edebiyatı-Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar* (İstanbul 1941). Genişletilmiş ikinci baskısı 1943'te yapılan eser büyük bir ilgi görmüş ve kendi alanında bir boşluğu doldurmuştur. Divan edebiyatının kaynaklarından başlayarak birçok yönünün zengin örneklerle ele alındığı eserin belli bir akademik disipline göre hazırlanmamış olması önemli bir eksiklik olarak kabul edilmektedir. 6. *Vekâyi-i Hitân-ı Şehzâdegân-ı Sultan Mehmed-i Gaazî li-Nâbi Efendi* (İstanbul 1944). Levend'in ilk defa bulup ilim âleminde tanıttığı eserinde IV. Mehmed'in 1086'da (1675) şehzadeleri için Edirne'de yaptırdığı sünnet düğünü ve bu sırada on beş gün devam eden eğlenceler tasvir edilmektedir. 7. *Atâî'nin Hilyetü'l-Efkâr'ı* (Ankara 1948). Yazar, Nev'îzâde Atâî'nin *Hamse*'sindeki beşinci mesnevinin eksik bir nüshasını ilk defa bularak yayımlamıştır. 8. *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları* (Ankara 1949). Eserde Türkçe'nin anlatım gücü, özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe içindeki yeri ve Türkçe'nin sadeleşme süreci etrafında anlatılmıştır. 9. *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (Ankara 1956). Türk edebiyatında gazavatnâme türü üzerinde ilk ciddi çalışmalardan biridir. "Gazavât-nâmeler" adını taşıyan birinci bölümde II. Murad'dan itibaren Abdülmecid dönemine kadar yazılmış bu türe

girebilecek 250'den fazla eser tanıtılmaktadır. "Gazavât-nâme-i Mihaloğlu 'Ali Beğ" adlı ikinci bölümde Sûzî Çelebi'nin gazavatnâmesi hakkında bilgi verilerek eserin Latin harfleriyle tenkitli metni yayımlanmıştır. Daha sonra Mihaloğlu Ali Bey'in gazavatnâmesinin Berlin, Levend ve Zagreb nüshalarının ilk sayfaları ile Ali Emîrî nüshasının tamamının tıpkı basımı yayımlanmıştır. 10. *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul* (İstanbul 1958). Birinci bölümde şehrengizlerin genel özellikleri anlatılarak kırk dokuz şehrengiz tanıtılmakta, ikinci bölümde bu şehrengizlerden İstanbul'a ait olanlar ele alınıp bunlardaki İstanbul tasvirlerine yer verilmektedir. 11. *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi* (Ankara 1959). Eserin giriş bölümünde Arap edebiyatında Leylâ ve Mecnun kıssası üzerinde durulmuş, bu konuyla ilgili kaynaklar zikredilmiştir. Birinci bölümde Fars, ikinci bölümde Türk edebiyatında Leylâ ve Mecnûn hikâyeleri ele alınmıştır. 12. *Tarih Boyunca Türk Dili* (Ankara 1961). Otuz iki sayfadan oluşan bu kitapçıkta, Gazneliler devrinden 1932'de Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin kuruluşuna ve I. Türk Dil Kurultayı'nın toplanmasına kadar geçen sürede Türk dilinin hikâyesi özetlenmiştir. 13. *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı* (Ankara 1962). İslâmî dönem Türk edebiyatını "Ümmet çağı edebiyatı" olarak adlandıran Levend, bu eserinde klasik dönem Türk edebiyatını ele alarak bu alandaki ciddi çalışmalardan birini gerçekleştirmiştir. 14. *Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara 1973). Yazarın dört ciltlik antoloji kısmıyla birlikte on cilt olarak tasarladığı eserinin giriş bölümünü teşkil eden bu ciltte Türk edebiyatı tarihinin kaynaklarına yer verilmiş, bunların muhtevası anlatılarak edebiyat tarihi açısından önemleri belirtilmiştir.

Ağâh Sırrı Levend, bu eserleri dışında Özel İstiklâl Lisesi'nde bulunurken öğrencilerinin çalışmalarını yansıtmak üzere *İstiklâl Postası* adlı yillığı (1927-1937), Mehmet Servet'le (Berkin) birlikte aylık *Felsefe ve İctimaiyat Mecmuası*'nı (1927-1930), Eminönü Halkevi'nin yayın organı olan *Yeni Türk* mecmuasını (1936-1940) çıkarmıştır. Aruz ve hece vezniyle şiirler yazmışsa da bunlar kitap halinde neşre dilmemiştir. I. Dünya Savaşı'na katılmış bir yedek subayın Mütareke yıllarına ait ıstıraplarını dile getiren *Acılar* adlı bir de romanı bulunan yazarın (İstanbul 1928) biyografi türündeki eserleriyle diğer yayınları da şunlardır: *Profesör Ferit Kam-*

Hayatı ve Eserleri (İstanbul 1946); *Hüseyin Rahmi Gürpınar* (Ankara 1964); *Ahmed Rasim* (Ankara 1965); *Ali Şir Nevaî* (I, *Hayatı, Sanatı ve Kişiliği*, Ankara 1965; II, *Divanlar*, Ankara 1966; III, *Hamse*, Ankara 1967; IV, *Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*, Ankara 1968); *Şemsettin Sami* (Ankara 1969). *Dil Üstüne* adlı eseri (Ankara 1973), *Türk Dili* dergisinde 1965 yılından itibaren yayımlanmış yazılarından oluşur. Yazarın birçok gazete ve dergide basılmış çeşitli yazıları yanında Gülşehri'nin *Mantuku't-tayr*'ının tıpkı basımına (Ankara 1957) yazdığı bir önsözü de vardır (s. 5-32).

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, I, 19-20; M. Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, İstanbul 1938, s. 19-36; İbrahim Kutluk, *Ağâh Sırrı Levend, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1963; İsmail Uluçgür, *Ağâh Sırrı Levend*, Ankara 1982; Hikmet Dizdaroğlu, "Gazavat-nâmeler", *TDL*, VI/67 (1957), s. 410-412; Hilmi Ziya Ülken, "Türk Destanı İçin Kaynak", a.e., VIII/86 (1958), s. 126-129; İbrahim Olgun, "Yorulmayan Savaşçı Ağâh Sırrı Levend", a.e., XXXVIII/327 (1978), s. 632-635; Cahit Külebi, "Ağâh Sırrı Levend İmrenilecek Bilimsel Yapıtlar Bırakarak Aramızdan Ayrıldı", *Milliyet Sanat Dergisi*, sy. 279, İstanbul 1979, s. 14-15; Hatice Aynur, "Çok Yönlü ve Üretken Bir Cumhuriyet Aydını Ağâh Sırrı Levend: Hayatı ve Eserleri", *JTS*, XXIV/1 (2000), s. XVII-LXIII; Zuhâl Kargı Ölmaz, "Ağâh Sırrı Levend'in Dilçiliği ve Dilimize Bakışı", a.e., XXIV/2 (2000), s. 49-57; "Levend, Ağâh Sırrı", *TA*, XXIII, 13; Muzaffer Uyguner, "Levend, Ağâh Sırrı", *TDEA*, VI, 83-85.

NAZIM H. POLAT

LEVENT

Osmanlılar'da denizci erlerle taşrada görevli valilerin yanlarında bulundurdıkları adamları için kullanılan bir tabir.

Venedikliler'in Arnavutluk ve Hırvatistan sahillерinden seçerek aldıkları denizci erler için kullanılan, İtalyanca "doğulu asker" anlamındaki *levantinodan* gelen *levend* kelimesi Farsça'da da kullanılmıştır. Türkçe'de ve Farsça'da "serseri, ayyaş, kötü huylu" gibi olumsuz mânâları yanında "seri hareketli, yakışıklı, boylu boslu, endamlı" anlamlarına da gelir. Leventlerin Osmanlı taşra teşkilâtı içinde yer alışı tarihi hakkında kesin bilgi yoktur. *Fâtih Kanunnâmesi*'nde "levend oğlanları" tabirine rastlanır. II. Bayezid devri kanunnâmesinde leventlerin başı boş denizci gücü olarak olumsuz yönleriyle anılmış olması dikkati çeker.